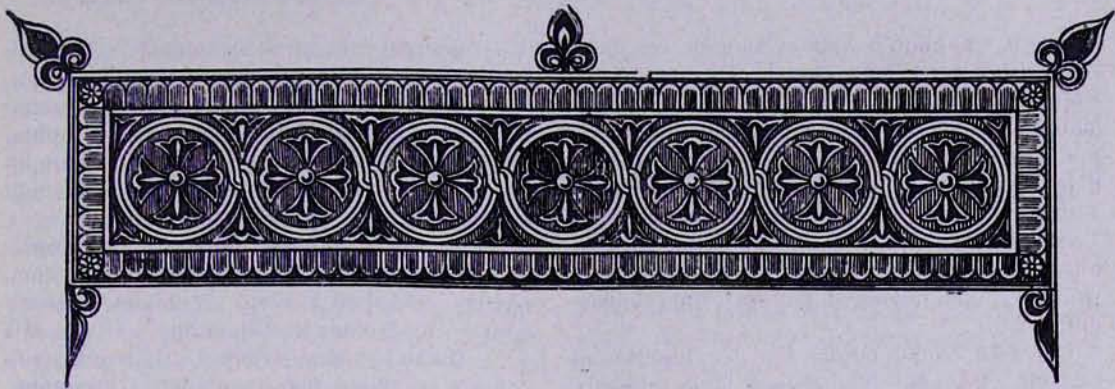

Ա. Վ. ԿԱՐԵԿ

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՅՈԹ ԽՈՍՔԵՐԸ ԳՈՂԳՈԹԱՅՈՒՄ

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԱՌԱՋԻՆ ԽՈՍՔԸ ԳՈՂԳՈԹԱՅՈՒՄ

«Հայր, թող դոցա, զի ոչ գիտեն զինչ գործեն» (Ղուկ. ԻԳ 34): Այն ամենը, ինչ աշխարհում կատարվում է, մարդկանց վրա ունենում է տարբեր ազդեցություն: Միևնույն իրադարձությունը տարբեր ձևով է անդրադառնում մարդկանց մտքերում և սրտերում: Չինվորները, փարիսեցիներն ու դպիրները, Գողգոթայում ներկա եղող Քրիստոսի բարեկամների խումբը, Քրիստոսի չարչարանքներն ու մահը ընկալեցին տարբեր ձևով: Թող Տերն օգնի մեզ ճիշտ հասկանալու այն ամենը, ինչ տեղի է ունեցել Գողգոթայում, և թող Ս. Հոգին առավել բացահայտի մեզ Քրիստոսի յոթ խոսքերի իմաստը՝ արտասանված խաչի վրա:

Երբ մենք կանգնած ենք Գողգոթայի խաչի պատվանդանի մոտ, խաչյալ Փրկչին տեսնում ենք երկու կողմից՝ արտաքին և ներքին: Արտաքին կողմը խաչյալ Քրիստոսն է, որի վերքերից արյան ջիթեր են հոսում... Իսկ Գողգոթայի ներքին կողմը... խաչյալ Քրիստոսի մտքերն են, նրա զգացմունքները:

Այդ դեպքում ինչպե՞ս կարող ենք հասու լինել խաչյալ Քրիստոսի մտքերին ու զգացմունքներին: Այն խոսքերը, որ նա արտասանել է խաչի վրայից, նրա սրտի, մտքերի

և զգացմունքների բացահայտումն են: Ահա թե ինչու Գողգոթայում խաչի վրայից արտասանված յոթ խոսքերից ամեն մեկը մի թանկարժեք աղանդ է:

Քրիստոսի առաջին խոսքը աղոթք է: Ինչպիսի՞ դաս կա նրանում իր հետևորդների համար: Նախ աղոթք՝ մեր վշտերի, մեր տառապանքների, մեր Գեթսեմանիների և Գողգոթաների մեջ:

Գողգոթայի պահին ամեն ինչ այնպես խավարով էր պատած, որ ամեն ինչ կարծես երերվում էր ու օրորվում... Սակայն կար մի ամուր բան, հավիտենական ու անդավաճան. դա Աստված էր, երկնավոր Հայրը և Արարիչը երկրի: Միայն նա էր փայլում Գողգոթայի խավարում: Քրիստոսի աչքերը տեսնում էին նրան այդ խավարում, և նրա ջրթունքներից լսվում էր՝ «Հայր, ներիր»: Ո՛ւմ բոլորին, ովքեր անպատվել էին իրեն: Ե՛վ Հուդային, որ դավաճանել էր իրեն, և՛ սինեդրիոնի անդամներին, որոնք ծաղրում էին իրեն, և՛ իրեն հայիոյող Գողգոթայի ամբոխին, և՛ զինվորներին, որ խաչին էին գամել իրեն: Քրիստոսի պատասխանը այս բոլոր վիրավորանքների դիմաց մի աղոթք էր՝ «Հայր, ներիր նրանց»:

Քրիստոս իր Լեռան քարոզում ասել է. «Միրեցե՛ք ձեր թշնամիներին, օրհնեցե՛ք ձեզ անիծողներին, բարություն արեք ձեզ ատող-

ներին և աղոթեցե՛ք նրանց համար, որ չար-
չարում են ձեզ և հալածում» (Մատթ. Ե 44):
Քրիստոսի Լեռան քարույի նշանավոր այս
խոսքերն արտասանելը դյուրին է, բայց որ-
քան դժվար է դրանք մեր կյանքում կիրա-
ռելը: Սակայն մեր Տերը՝ Հիսուս Քրիստոս,
ապրել է այնպես, ինչպես ուսուցանել է:
Նրա ողջ կյանքն ու վարդապետությունը եղել
են ամբողջական մի ներդաշնակություն: Խա-
չի վրա նրա առաջին խոսքը դրա ապա-
ցույցն է:

Աստված սիրեց աշխարհը, մարդկությունը
համայն՝ թշնամանքով լցված կամ անտար-
բեր դեպի Արարիչը: Խաչյալ Քրիստոսի
գլխավերևում Պիղատոսի կախած գրության
կողքին կարելի էր դնել ևս երեք բառ՝
«Աստված սեր է»:

«Հա՛յր, ների՛ր դրանց, որովհետև չգիտեն,
թե ինչ են անում»: Քրիստոսին ծաղրողները
մի՞թե չգիտեին, թե ինչ են անում: Հուդան
Քրիստոսին մատնելիս մի՞թե չգիտեր, թե ինչ
է անում: Սինեդրիոնի անդամներն էլ Քրիս-
տոսին դեպի Պոնտացի Պիղատոսի ատյանը
առաջնորդելիս, չգիտեի՛ն, թե ինչ են անում:
Իհարկե, Քրիստոսի թշնամիների մոտ միա-
տեսակ չէր իրենց արածի գիտակցումն ու
անգիտությունը: Պոնտացի Պիղատոսն ու
նրա անխոս պինդորները նվազ բան գիտեին,
քան քահանայապետներն ու քահանաները,
փարիսեցիներն ու դպիրները՝ հրեա ժողովրդի
այդ առաջնորդները: Մարդիկ մինչև Քրիս-
տոսին չեն հավատում, գտնվում են հոգևոր
կուրության և անգիտության մեջ: Ահա թե
ինչու Պետրոս առաքյալը Հոգեգալստյան
օրը հրեաներին ասում էր. «Գիտեմ, որ ան-
գիտությամբ արեցիք դուք, ինչպես որ ձեր
իշխանավորները» (Գործք Բ 17): Իսկ Պո-
ղոս առաքյալը, որ ժամանակին Քրիստոսին
թշնամի էր, Ա Տիմ. Ա գլխի 13-րդ համարում,
խոսելով իր մասին, գրում է. «Ինձ, որ նա-
խօրոք հայիոյիչ էի և հալածիչ և անարգող.
բայց ես ողորմություն գտա, որովհետև այն
անում էի անգիտության և անհավատու-
թյան մեջ»:

Խաչյալ Քրիստոսի աղոթքը, ներելու իր
թշնամիներին, ոչ միայն վերաբերում է նը-
րանց, որոնք շրջապատել էին նրան Գողգո-
թայում, այլև անխտիր բոլորին, ովքեր «նոր-
հորդովք մի գործն չարութեան» (Կող. Ա
21) հանդիսանում են նրա թշնամիները:
Ահա թե ինչու, երբ և ուր ուզում է լինի,
Գողգոթայում Քրիստոսի արտասանած ա-
ղոթքով Աստուծո մոտ մեղավոր ճանաչված-
ներ ներում են ստանում:

Քրիստոսի թշնամիների ապաշխարությունն
ու ներումը սկսվել է դեռևս Գողգոթայով:
Ներում ստացավ ապաշխարած ավազակը:

Գողգոթայում ներում ստացավ Աստուծո
փառաբանած հարյուրապետը: Կասկած չկա,
Գողգոթայում ներում ստացան նաև բոլոր
նրանք, ովքեր դառնորեն ծեծում էին իրենց
կուրծքը (Ղուկ. ԻԳ 49): Մենք տարբեր
վայրերում ենք դիմում Տիրոջը, սակայն
Քրիստոսի հետ մեր հաշտությունը տեղի է
ունենում մեկ և նույն վայրում՝ Գողգոթա-
յում, Քրիստոսի խաչի պատվանդանի մոտ,
որտեղ գտնվում է մեղք և անմաքրություն
սրբող հրաշագործ «Աղբյուրը» (Չաք. ԺԳ
1): Ծանոթ ենք, արդյոք, կենդանարար
«ջուր» ունեցող այդ բացառիկ Աղբյուրին,
որը Գողգոթայում մահացած Քրիստոսի ար-
յունն է: Թող մեզանից որևէ մեկի համար
«չորացած» չլինի Գողգոթայում թափված
Քրիստոսի այդ արյունը: Մեր բոլորի հա-
մար թող այն մնա հավիտենական փրկու-
թյան ու սրբացումի կենսաբար Աղբյուր:

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՈՍՔԸ ԳՈՂԳՈԹԱՅՈՒՄ

«Ամեն ասեմ քեզ, այսօր ընդ իս իցես ի
դրախտում» (Ղուկ. ԻԳ 43): Մեր առջև կա
զարմանալի մի պատկեր. Քրիստոս երկու
ավազակների միջև: Ինչպե՞ս հայտնվեց նա
այդ ոճրագործների մեջ: Ոմանք պիտի ասեն՝
Պիղատոսի կարգադրությամբ, ուրիշներ, թե՛
հրեա մեծամեծների խնդրանքն էր, իսկ ո-
մանք էլ պիտի ասեն՝ պինդորների նախա-
ձեռնությունն էր: Իհարկե, դա մարդկանց
չարությունն էր, նրանց ձգտումը, ինչքան
հնարավոր է, Քրիստոսին գցելու աչքից:
Նրան խաչեցին մեջտեղի խաչի վրա: Ճիշտ
է, այդ այդպես է, սակայն մարդկանց ցան-
կությունից այն կողմ, անկասկած, կար նաև
Աստուծո նախասահմանումը:

Երկու ավազակների միջև խաչված Քրիս-
տոսի հետ կապված են մի քանի շատ ար-
ժեքավոր մտքեր: Քրիստոսի երկրային կյան-
քն ամբողջ անցել էր մեծ մեղսագործների
մեջ, որոնց փրկելու ծարավն ուներ նա և
որոնց ներկայանում էր իր երկնային լույսով:
Եվ այդ իսկ պատճառով բնական է, որ նա,
ով կործանվող հոգիներին այդպես մոտ էր
եղել, Գողգոթայում էլ գտնվեց երկու մեծ
մեղսագործների միջև:

Քրիստոսի մեկ և մյուս կողմում խաչված
ավազակները երկու տեսակ մեղավորների
ներկայացուցիչներ են՝ ապաշխարող և չա-
պաշխարող: Եվ այդ երկու տեսակ մեղավոր-
ները վերջին դատաստանի օրն էլ լինելու են
Քրիստոսի աջ և ձախ կողմերում: Մատթեո-
սի ավետարանում կարդում ենք. «Այն ժա-
մանակ թագավորը պիտի ասի նրանց, որ իր
աջին են, Եկե՛ք, իմ Հոր օրհնյալներ»

(Մատթ. ԻԵ 34): «Այն ժամանակ նա պիտի ապի նրանց, որ իր ձախին են. Անիծյալներ, գնացե՛ք ինձից» (Մատթ. ԻԵ 41): Քրիստոսի այս խոսքերը հիմնապես խորհրդածելու առիթ են տալիս, քանզի ապաշխարած ավազակը Քրիստոսի աջ կողմում էր խաչված, իսկ չապաշխարածը՝ նրա ձախ կողմում:

Սկզբում երկու ավազակներն էլ հայիոյում էին Քրիստոսին: Նրանցից մեկը հետո «ծնվեց ի վերուստ» և դարձավ նոր արարած Քրիստոսով: Երկու ավազակներից մեկի այս վերածնունդը Գողգոթայի խավարում մի պայծառ ճառագայթ է՝ մի շատ քաղցր կաթիլ Քրիստոսի չարչարանքների բաժակում:

Ավազակի դիմումը Քրիստոսին արդյոք «պահի ապրեցության տակ դիմո՞ւմ» պետք է համարել: Զե՛ որ նա Քրիստոսի հետ էր Պոնտացի Պիղատոսի ատյանում. նա տեսավ Գողգոթա գնացող Քրիստոսին և լսեց նրա խոսքերը՝ ուղղված լացող կանանց, նրա խոսքերը «կանաչող ծառի» մասին: Ապաշխարած ավազակը, հանձին խաչյալի՝ իր կողքին, Քրիստոսին ուներ և լսում էր նրա աղոթքը՝ ուղղված իրեն խաչողներին: Նա լսել կարողացել էր Քրիստոսին դեռ մինչև Պոնտացի Պիղատոսը, տեսնել նրա և՛ այս, և՛ այն հրաշքները: Եվ, վերջապես, նա կարող էր բարի և պատվավոր մայր ունենալ. գուցե և տեսնել էր նրա լացը Գողգոթայում:

Ավազակը դարձի եկավ Քրիստոսին դիտելուց, նրա բնավորության, նրա ներքին գեղեցկության ապրեցության տակ: Այն ամենը, ինչ նա գտնում էր Քրիստոսի մեջ, վկայում էր, որ նա Թագավորն է երկնքի արքայության: Հակառակ այն բանի, որ Քրիստոս Գողգոթայի բարձունքի վրա տեսք և վեհություն չուներ, հակառակ որ մարդիկ ծիծաղել էին նրա վրա, հայիոյված էր ու ծայրաստիճան նվաստացած, այնուամենայնիվ ավազակը կարողանում էր տեսնել Քրիստոսի ներքին աշխարհը, նրա ամբողջական փառքն ու մեծությունը և դիմում էր նրան՝ խնդրելով թագավորաց Թագավորին. «Հիշիր ինձ, Տե՛ր, երբ գաս քո արքայությամբ»: Աստուծո առաջ ունեցած իր սարսափելի մեղքի ծանրությունը ավազակը Քրիստոսի վրա էր դնում, և Քրիստոս քավում էր այն:

Քրիստոսի պատասխանը ավազակին, իրոք, ցույց է տալիս, որ Քրիստոս Աստուծո թագավորությանն առաջնորդող «Դուռն» է, ինչպես ասել էր նա դեռ մինչև Գողգոթան: «Ես եմ դուռը. եթե մեկը իմ միջով մտնի, կփրկվի» (Հովհ. Ժ 9):

Այդուհանդերձ մի խումբ քրիստոնյաներ նկատում են, որ փրկության ճանապարհը արդար գործերի միջոցով է լինում: Արդար-

բության գործերը անշուշտ մեծ նշանակություն ունեն մեր քրիստոնեական կյանքում, երբ դրանք հանդիսանում են պոտոլը Քրիստոսից եկող փրկության:

Արդար գործերի նշանակությունը այն բանում է, որ դրանով մենք կարող ենք և պարտավոր ենք փառաբանել անունը մեր Տե՛ր Հիսուս Քրիստոսի: Արդար գործերը մեզ դեպի փրկություն տանել չեն կարող և չեն կարող բացել դրախտի դռները, քանզի փրկության ճանապարհը, որիակ մուտքը արքայության՝ հավատքն է և միայն հավատքը առ Հիսուս Քրիստոս (Գործք ԺԶ 30—31): Արդար գործերը, սակայն, հանդիսանում են մի գեղեցիկ ճանապարհ, որպեսզի մեր աշխարհում արտացոլվի Քրիստոսի լույսը, ըստ նրա խոսքերի. «Թող այդպես փայլի ձեր լույսը մարդկանց առաջ, որպեսզի տեսնեն ձեր բարի գործերն ու փառավորեն ձեր Հորը, որ երկնքումն է» (Մատթ. Ե 16): Այսպիսով՝ հավատքը փրկություն ստանալու համար է, իսկ արդար գործերը՝ Քրիստոսին փառաբանելու: Ինչպիսի՞ հիմնալի ներդաշնակություն հավատքի ու գործի:

Ավազակը հավատաց և Քրիստոսի հետ տեղ ունեցավ դրախտում: Սակայն արդար գործի համար նրա ժամանակը քիչ էր. մահը արդեն նրա գլխավերևում էր: Այնուհանդերձ նա փառաբանեց Քրիստոսին՝ հրաշալի վզվայությամբ: Խաչյալ Փրկչին ծաղրող հոծ ամբողջի առջև, Գողգոթայում, Քրիստոսի մասին իր բերանով նա ասաց. «...Սա որևէ վատ բան չի արել» (Ղուկ. ԻԳ 41): Եվ այս վկայությունը խաչյալ Քրիստոսի մասին հանդիսանում է ավազակի կողմից նրա փառաբանումը Գողգոթայում:

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԵՐԴՐՈՂ ԽՈՍՔԸ ԳՈՂԳՈԹԱՅՈՒՄ

«Կին դու, ահա՛ որդի քո..., ահա՛ մայր քո» (Հովհ. ԺԺ 26—27): «Հիսուսի խաչի մոտ կանգնած էին նրա մայրը...»: Մեծ նըկարիչները, բանաստեղծներն ու երգահանները օգտագործել են իրենց տաղանդը՝ հաղորդելու համար այն ապրումները, որ Հիսուսի մայրն ունեցել էր իր որդու խաչի մոտ:

Մինչև այս աննկարագրելի վիշտը, երեսուն տարի առաջ, Երուսաղեմի տաճարում, Սիմեոն Ծերունին, մանուկ Հիսուսին վերցնելով իր ձեռքերի մեջ, նրա մորը՝ Մարիամին, ասել էր այսպիսի խոսքեր. «Եվ քո հոգու միջով էլ սուր պիտի անցնի» (Ղուկ. Բ 35): Մարիամն այդ օրը խորհրդավոր այս խոսքերից դժվար թե մի որևէ բան հասկացած լիներ: Շատ տարիներ հետո էլ մարգարեական այս խոսքերից նա ոչինչ չէր

հասկանում: Սակայն այնտեղ, իր որդու խաչի մոտ, նա վերջապես հասկացավ այդ բոլորը, երբ մայրական կակիծի սուր վենքը մտավ նրա սրտի վերքի մեջ:

Ամեն մի մոր համար աննկարագրելիորեն ծանր է տեսնել իր որդու մահը, եթե անգամ նա ամենալավ պայմաններում մահանա. մաքրամաքուր մահճի մեջ, հոգատար բարեկամների հայացքի տակ: Սակայն տեսնել իր որդու այնպիսի մահը, ինչպիսին Քրիստոսի մահն է, ո՞ր մայրական սիրտը կարող է դիմանալ դրան: Ահա Քրիստոս կախված է մոր աչքերի առջև, և նա ուժ չունի օգնելու նրան: Նա տեսնում է նրա վերքերը և սակայն դրանք կապել չի կարող: Նա տեսնում է, թե ինչպես այրվում են նրա շրթունքները, սակայն չի կարող օգնել նրան ոչ մի ձևով: Նա չի կարող հանել գամերը, որոնք երևում են որդու ձեռքին, և իրեն թվում է, որ այդ գամերը իր սեփական ձեռքերին են գամված: Տեսնում է փշե պսակը իր որդու գլխին, բայց ի վիճակի չէ այն հանելու, և իրեն թվում է, որ այդ փշե պսակը իր ճակատին է խրված: Նա լսում է ամեն կողմից իր որդուն ուղղված թունալից ծաղրեր և պզուժ է, թե դրանք որքան խորն են խոցում իր սիրտը:

Գողգոթայում Քրիստոսի չարչարանքների պահին շատ հիշողություններ կարող էին արթնանալ Մարիամի հոգում. նա կարող էր հիշել Գաբրիել հրեշտակին՝ իրեն ուղղված խոսքերը, երբ ինքը դեռևս աղջնակ էր. «Կծնես մի որդի ու նրա անունը Հիսուս կդնես: Նա մեծ կլինի և Բարձրալի որդի կկոչվի: Եվ Տեր Աստված նրան կտա նրա հոր՝ Դավթի պթողը, և նա հավիտյան կըթագավորի Հակոբի տան վրա, ու նրա թագավորությունը վախճան չի ունենա» (Ղուկ. Ա 31—33): Մարիամը նայում է խաչին գամված իր որդուն... ո՞ր է նրա մեծությունը, ո՞ր է նրա գահը, ո՞ր է նրա հավիտենական թագավորությունը: Նա հետո միայն հասկացավ, որ այդ անարգանքի խաչը մի աստիճան է դեպի նրա արքայական գահը տանող, դեպի գահը՝ նրա աստվածային հավիտենական փառքի: Սակայն այնտեղ, Գողգոթայում, բեկյալ սրտով նա թափում էր իր մայրական արցունքները...

Հիսուսի խաչի պատվանդանի մոտ կանգնած էր ոչ միայն նրա մայրը, այլև այնտեղ ներկա եղող ուրիշ կանայք: Առաքյալները փախել էին, սակայն կանայք չլքեցին նրան: Այնտեղ, Գողգոթայում, ամենավտանգավոր տեղում էին գտնվում. նրանք: Բոլորի աչքի առաջ նրանք ի լուր աշխարհի բարձրաձայն վկայում էին, թե իրենք կողմն են Քրիստո-

սի: Նրանց բոլորի հետ առաքյալներից մեկը, սակայն, կանգնած էր Քրիստոսի խաչի ոտքին: Հովհաննեսն էր դա: Սա նա էր, որ վերջին ընթրիքին գլուխը դրել էր Քրիստոսի կրծքին:

Այնտեղ, Գողգոթայում, նա պատվերներ ստացավ մեռնող Վարդապետից: Ինչպիսի պատվերներ: Իր անպատմելի տառապանքների մեջ Քրիստոս նկատել էր լաց եղող իր մորը: Մեկ հասկանալի է, որ նա աղոթել էր իրեն խաչողների համար և ուշադրություն էր նվիրել ապաշխարող ավազակին, քանի որ նա եկել էր փնտրելու և փրկելու կորստյան մատնվածին: Սակայն որքա՞ն ավելացավ Քրիստոսի փառքը Գողգոթայում իր մոր հանդեպ ցուցաբերած հոգատարությունից: Հովսեփը՝ Մարիամի ամուսինը, արդեն կենդանի չէր, իսկ ինքը՝ Հիսուս, մեռնում էր... Մահանալիս նա ի՞նչ կարող էր թողնել մորը. միայն մեկ բան՝ որդուն ի դեմս Հովհաննեսի: Ահա ինչով է պայմանավորված Քրիստոսի երրորդ խոսքը Գողգոթայում. «Ո՛վ կին. ահա՛ քո որդին»... իսկ Հովհաննեսին՝ «Ահա՛ քո մայրը»: Եվ «այդ օրվանից Հովհաննեսը նրան վերցրեց իր մոտ»: Հնարավոր է, որ Հովհաննեսը Գողգոթայից հեռացրած լինի Մարիամին, և նա ամենասարսափելի տեսարանը՝ իր որդու հոգևարարը, տեսած չլինի:

Ի՞նչ կարելի է ասել այն բոլորից հետո, ինչ մենք տեսել ենք Գողգոթայում: Այնտեղ Քրիստոս միայն քնքուշ վերաբերմունք չըցուցաբերեց իր որբևայրի Մոր նկատմամբ. իր փառքի գահի բարձունքից Հակոբոս առաքյալի թղթի միջոցով նա ասում է. «Սուրբ և անարատ կրոնավորությունը... այս է. այցելել որբերին և այրիներին իրենց նեղության մեջ» (Հակոբ. Ա 27): Այս խոսքերը հատկապես լավ պետք է գիտենան և միշտ կատարեն բոլոր հովիվները, քարոզիչները և եկեղեցու այլ սպասավորները: Կենսագործելով այս խոսքերը՝ մեր աչքի առաջ ունենանք առատկերը խաչյալ Քրիստոսի, որ աղքատ քնքուշ վերաբերմունք էր ցուցաբերել իր միայնակ Մոր հանդեպ:

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԶՈՐՐՈՐԴ ԽՈՍՔԸ ԽԱՉԻ ՎՐԱ

«Աստուած իմ, Աստուած իմ, ընդէ՛ր թողեր վիս» (Մատթ. ԻԷ՝ 46): Քրիստոսի այս խոսքերի վերաբերյալ եկեղեցու մեծ բարենորոգիչ Մարտին Լութերն ասել է, որ դրանք Ավետարանի ամենաղժվար ըմբռնվող խոսքերի շարքին են պատկանում, քանի որ դրանք խոսում են Աստծուց մոռացված Աստծո՞ւ մասին: Այո՛, եթե Աստված Աստծուն ասում է՝ «Դու ինչո՞ւ թողեցիր ինձ», այդ հասկանալի, իրոք, դժվար է: Սակայն չը-

մոռանանք, որ այս խոսքերն արտասանված են Քրիստոսի բերանից, որը կախված էր խաչից որպես ներկայացուցիչը բոլոր դարերի՝ իր վրա բարձած աշխարհի բոլոր մեղավորների մեղքերը: Մենք խոր երկյուղածությամբ ենք հիշում «Աստված իմ, Աստված իմ, ինչո՞ւ թողեցիր ինձ» խոսքերը, քանզի դրանք ասված են Քրիստոսի կողմից, երբ նա մարմնավորում էր մեղքը համայն աշխարհի: Քրիստոսի այս խոսքերում թաքնված է Գողգոթայի ամբողջ իմաստը, մեր Փրկչի մահվան և բոլոր տառապանքների իմաստը:

Գողգոթայի վրա իշավ երեքժամյա թանձր խավար, որը մարդկային տեսողությունից թաքցնում էր Գողգոթայի սարսափելի պատկերը: Անիմաստ են այս խավարի պատճառը բացատրելու փորձերը, դրանք կման խորհուրդ մինչև Քրիստոսի գալուստը: Ս. Գրոց հետապնդողներն աշխատում են գտնել այդ հերեկային խավարի խորհուրդը: Ի միջի այլոց կա այն կարծիքը, որ այդ խավարը կարծես բնության սուգն էր տիեզերքի Ստեղծիչի խաչելության առիթով: Բայց արդյոք այն չի՞ ասում մեր սրտերին, որ դա դժոխքի խավար էր: Համենայն դեպս այդ խավարը առավել ցնցեց Գողգոթան, քան այն երկրաշարժը, որ հաջորդեց դրան: Կարելի է պատկերացնել մի խոր քարացածություն, որը Գողգոթայում պաշարել էր մարդկանց և նորանց մատնել լուրջության: Լուռ էր և խաչված Քրիստոսը:

«Աստված իմ, Աստված իմ, ինչո՞ւ թողեցիր ինձ» խոսքերը մի խոր խորհուրդ ունեն իրենց մեջ: Դրանք միաժամանակ մեր առջև բաց են անում խաչյալ Փրկչի սիրտը: Դրանք մեզ բացահայտում են, թե ինչպիսի ապրումներ ունեցավ Քրիստոս Գողգոթայում:

Ֆիզիկական թանձր խավարի պահին Քրիստոս ապրեց մի այլ, ավելի թանձր խավար՝ դժոխքի խավարը: «Աստված իմ, Աստված իմ, ինչո՞ւ թողեցիր ինձ» խոսքերով Քրիստոս արտահայտեց Աստծուց անջատված, Աստծուց լքված մարդկային հոգու ահավոր ապրումը: Դա դժոխքի չարչարանքների բուն էության արտահայտությունն է:

Մարդիկ ինչպիսի ձևերով ասես չեն ներկայացրել դժոխքը և ինչպիսի ձևերով չեն պատկերացրել այնտեղի տառապանքները: Իտալացի մեծ բանաստեղծ Դանթեն, օրինակ, դժոխքը նկարագրել է խորխորատի ձևով, պատերին մի քանի բաժանումներ է արել և հատակին տեղ է տվել աշխարհի մեծագույն մեղավորներին: Դանթեն դժոխքի հատակին է տեղավորել Հուդային, որը Քրիստոսին դավաճանողն էր: Դժոխքի ուրիշ պատկերներ էլ կան. օրինակ՝ դժոխքը պատ-

կերվում է որպես անշեշ բոց, որի մեջ վառվում են մահվան դատապարտվածները, բայց չեն մոխրանում: Մեծահարուստի և Ղապարոսի առակում Քրիստոս ևս խոսում է դժոխքի «կրակի» մասին, իհարկե ոչ տառացիորեն (Ղուկ. ԺԶ 24):

Դժոխքի իրական պատկերը, սակայն, մեզ տրված է Գողգոթայում խաչված Քրիստոսի «Աստված իմ, Աստված իմ, ինչո՞ւ թողեցիր ինձ» խոսքերով: Դժոխքի էությունը մարդկային հոգու մերժված լինելն է Աստուծո կողմից: Հենց դրանում է Աստուծո «բարկության» էությունը և պատիժը՝ տրված մեղքի դիմաց՝ դժոխքում գտնվող ամեն մի մեղավոր կարող էր կրկնել Աստծուն ուղղված «ինչո՞ւ թողեցիր ինձ» խոսքը: Սակայն դա չի նշանակում, որ դժոխքում կհնչեն նման խոսքեր: Քրիստոս դժոխքի այլ արձագանքների մասին էլ է արտահայտվել. նա պատկերավոր խոսում է «լացի» և «ատամների կրճատմի» մասին (Մատթ. ԻԵ 30): Քրիստոսի բացականչությունը Գողգոթայում՝ «Աստված իմ, Աստված իմ, ինչո՞ւ թողեցիր ինձ» մի ճիշ է դժոխքի հատակից դուրս եկած, ուր Փրկիչը, որպես աստվածային հատուցում, մեղքի բաժակը խմեց ամբողջությամբ: Քրիստոսի այս խոսքերը պարզ ասում են, որ դժոխքը այն վայրն է, ուր Աստված բացակա է, և ուր մարդ իր փորձով կհասկանա, թե ինչ է նշանակում Աստծուց լքված լինելը:

Աշխարհում չկա մի անկյուն, ուր Տերը չըհասնի իր սիրով: Արևի ճառագայթները հասնում են անգամ մինչև խոր ծովի հատակը, և այնտեղ տեղի է ունենում բարերար ներգործություն, չնայած մարդիկ կարող է այն չնկատեն: Աստուծո սերն էլ այդպես կարող է հասնել Աստծուց ամենից ավելի հեռացած մարդուն և նրան բերել մեծ բարիքներ, մինչդեռ մարդը դրանք ընդունում է իբրև բնական մի բան և ոչ թե, իր կարծիքով, Աստծուց ուղարկված: Ահա թե ինչու երկրի վրա ապրող ոչ մի մարդ չի հասկանա երբեք, թե ինչ է նշանակում Աստուծո բացակայությունը: Երկրի վրա այնքան բազմազան «միջոցներ» կան, որոնք նպաստում են, որ մարդիկ իրենց սրտերում խեղդեն Աստուծո կարոտը: Միայն դժոխքն է այն վայրը, ուր մարդիկ կզգան Աստուծո բացակայությունը:

Քրիստոսի «Աստված իմ, Աստված իմ, ինչո՞ւ թողեցիր ինձ» խոսքերում կարծես լսելի են նաև ցնծուն բացականչությունները: Քրիստոս կարծես ասում է համայն աշխարհին. «Աստված ինձ լքեց, որպեսպի բոլորիդ իրավունք տա հավիտյանս լինելու Աստուծո հետ»: Եվ ամենից առաջ այդ իրավունքից կարողացել է օգտվել Գողգոթայում ապաշխարած ավապակը:

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԽՈՍՔԸ
ԳՈՂԳՈԹԱՅՈՒՄ

«Ծարավի եմ» (Հովհ. ԺԹ 28): Մեր քաղաքների և երգեցողությունների մեջ ինչ ձևով էլ որ ներկայացնենք մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսին Գողգոթայում, պետք է իմանալ, որ նրա ամենախոր տառապանքները այդ երեք-ժամյա խավարի տառապանքներն էին: Դրժոխքն ապրելուց հետո Քրիստոս տկարացավ և իր թույլ վիճակում արտասանեց այդ մեկ հատիկ խոսքը՝ «Ծարավ եմ»: «Ծարավ եմ» խոսքը այն միակ խոսքն էր, որով Քրիստոս արտահայտեց իր ֆիզիկական տառապանքների ամբողջությունը, ինչպես որ «Աստված իմ, Աստված իմ, ինչո՞ւ թողեցիր ինձ» խոսքով արտահայտեց իր հոգեկան տառապանքների ամբողջությունը Գողգոթայում: Խաչվածության ահավորությունը, այսինքն խաչին զամված լինելուց առաջացած ցավը, ապա վեց ժամ նրա վրա կախված մնալը՝ այս ամենը Քրիստոս տարավ անտրտունջ և վարակիչ համբերությամբ:

Եվ այսօր կրկին ու կրկին լսելի է Քրիստոսի «Ծարավ եմ» խոսքը: Որքա՞ն մեղավոր ենք մենք, ավա՜ղ, որ անուշադիր ենք Քրիստոսի այս խոսքի հանդեպ: «Ծարավ եմ» խոսքն այսօր արտահայտվում է երկու ձևով. նախ՝ Քրիստոս այդ խոսքն արտահայտում է աշխարհում իր կրտսեր եղբայրների բերանով: Իր աղ կրտսեր եղբայրներից ու քույրերից մեկի միջոցով Քրիստոս ասում է. «Ծարավ էի, և ինձ ջուր տվիք», կամ՝ «Ծարավ էի, և ինձ ջուր չտվիք» (Մատթ. ԻԵ 35, 42):

Դեպի մարդը եղած մեծ ուշադրությունը պետք է լինի Քրիստոսի ամեն մի աջակերտի բնորոշ գիծը: Հին Կտակարանի Հովսեփի կյանքը մարդու նկատմամբ ցուցաբերված ուշադրության նշանավոր օրինակ է: Ծննդոց գրքում կարդում ենք (Խ 5—8). «...երազ ի միում... տեսիլ երազոյ տակառապետին և մատակարարին՝ որ էին արքային Եգիպտացոց, մինս էին ի բանտի անդ: Եմուտ առ նոսա Յովսեփ ընդ առաւօտն, և ետես վնոսա, և էին խռովեալք: Եհարզ ցնեքնինիսն Փառաւոնի որ էին ընդ նմա ի բանտի անդ առ տեսուն նորա և ասէ. ընդ՞ի տոտում են երեսք ձեր ասօր: Եւ նոքա ասեն ցնա. եռազ տեսաք, և ո՞ս ոք է որ մեկնիզէ ցնա: Եւ ասէ ցնոսա Յովսեփ... պատմեօք ինձ»:

Մեծ օտուտ «տեսուր դեմքեր» կարող են օտտ հալո՞ւվել: Մենք տեսնո՞ւմ ենք առույթ նոսնո՞: Միթե Քրիստոս ամեն մի տխրաւեմ մարդու միջոցով մեն չի՞ ասում, որ օտուտսնք մեր սերը ծարավ եղողին ոչ միայն

խոսքով, այլ՝ գործով: Եվ մենք ունենք միջոցը սրբելու լաց եղողի արցունքը, քանի որ մենք ՎՔրիստոս ունենք, ունենք նրա մեծ մխիթարությունը, մեր սրտերը լի են նրանով եղած ուրախությամբ, մենք ունենք նրա խոսքը:

Քրիստոս ծարավ է՝ ոչ միայն ի դեմս իր փոքր եղբայրների և քույրերի: Նա ասում է «Ծարավ եմ» նաև իր անունից: Ո՞րն է ուրեմն այսօր Քրիստոսի ծարավը: Այնտեղ, Գողգոթայի խաչի վրա, նա տառապում էր ֆիզիկական ծարավով, սակայն այդ ծարավն այսօր այլ է. դա ծարավն է նրա սրտի, ծարավը նրա հոգու: Ինչպիսի՞ն է նրա ծարավն այսօր: Այնքան բավմերես է այն, որ դժվար է մեզ համար այն լրիվ ըմբռնել: Սակայն որոշ չափով պետք է իմանալ, թե ինչումն է կայանում Քրիստոսի ծարավն այսօր: Քրիստոս իր հետևորդների խորունկ սիրո ծարավն ունի: Իսկ մենք կնորոգանո՞ւմ ենք արդյոք հագեցնել նրա այդ ծարավը: Եվ, վերջապես, նա ծարավի է մեր մաքրության և սրբության: Ահա այն, ինչ հատկապես մոռանում ենք մենք: Քրիստոսի «Ծարավ եմ» խոսքը թող խոր թափանցի մեր հոգիներում:

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԽՈՍՔԸ
ԳՈՂԳՈԹԱՅՈՒՄ

«Ամենայն ինչ կատարեալ է» (Հովհ. ԺԹ 30): Վերևում հիշված Քրիստոսի հինգ խոսքերը խաչի վրա չարչարվող Քրիստոսի խոսքերն էին: Նրա վեցերորդ և յոթերորդ խոսքերն էլ մեռնող Քրիստոսի խոսքերն են: Գողգոթայի խաչը Քրիստոսի չարչարանքների պարփակումն է և նրա մահվան անկողինը: Ահա թե ինչու Գողգոթայի վրա չարչարվող և մահացող Քրիստոսը օրինակ կարող է ծառայել ինչպես իրենց մահճում պառկած հիվանդների, այնպես էլ «մահվան հովտում» գտնվող մեռնողների համար: Այլ խոսքով՝ Գողգոթայի խաչյալ Քրիստոսը մեզ՝ իր աշակերտներին ուսուցանում է, թե ինչպես պետք է տանել մեր չարչարանքներն ու հիվանդությունները և ինչպես պետք է մեռնել:

Մեր ուշադրությունը սևեռենք Քրիստոսի հետևյալ խոսքի վրա. «Ամեն ինչ կատարված է»: Կատարված է՝ նշանակում է իրականացված է: Ի՞նչն է կատարված և ի՞նչն է իրականացված: Կատարվել, իրականացվել է այն, ինչի համար Քրիստոս եկել էր աշխարհ: Քրիստոսին հավատացողներս և նրան սիրողներս գիտե՞նք արդյոք, թե ինչպիսի մեծ նպատակի համար էր եկել նա աշխարհ: Կարդանք Հովհաննես Ավետարանչին. «Ես քեզ փառավորեցի երկրի վրա. կատարեցի այն գործը, որն ինձ տվիր, որ անեմ» (Հովհ.

ԺԷ 4): Ինչպիսի՜ պարզությամբ է խոսում Քրիստոս իր վրա դրված նպատակի մասին: Նա ասում է, որ իր երկրային կյանքի նըպատակը եղել է Աստուծո փառաբանումը: Նրա բոլոր հրաշքների նպատակը, արդարև, Աստուծո փառաբանումն է, այսինքն՝ Քրիստոս աշխարհի եկավ, որպեսզի մարդկանց ցույց տա, թե ինչպիսին է նրանց երկնային Հայրը: Այս մասին նա պարզ կերպով պատասխանել է Փրիլպպոս առաքյալի՝ երկնային Հորը ցույց տալու վերաբերյալ իրեն ուղղած մեկ հարցին: «Հիսուս նրան ասաց, այսքան ժամանակ ձեզ հետ եմ, Փրիլպպոս, և ինձ չճանաչեցի՜ր. ով ինձ տեսավ, տեսավ Հորը. իսկ դու ինչպե՛ս ես ասում, թե՛ Հորը մեզ ցույց տուր: Չե՛ս հավատում, որ ես Հոր մեջ եմ, և Հայրը իմ մեջ» (Հովհ. ԺԴ 8—10): Քրիստոսի ողջ կյանքը երկրի վրա երկնային Հոր փառաբանումն էր:

Սակայն նա Աստծուն ոչ մի տեղ այնպես չի փառաբանել, ինչպես Գողգոթայում, խաչի վրա: Քրիստոսի խաչը Աստուծո գերագույն փառաբանումն է: Հենց Գողգոթայի խաչի վրա ի հայտ եկավ մեղավոր մարդկության նկատմամբ Աստուծո գերագույն սերը: Չե՛ որ Քրիստոս մեռավ մեղավորների համար: Քրիստոսով Աստված իրեն հաշտեցրեց աշխարհի հետ, և այդ հաշտությունը ձեռք է բերված միայն Քրիստոսի արյունով:

Քրիստոս խոսում է նաև աշխարհ գալու իր մյուս նպատակի մասին: Կարդանք նրա խոսքերը Ղուկասի ավետարանում (ԺԹ 10). «Մարդու Որդին եկավ փնտրելու և փրկելու կորածին»: Երկրի վրա Քրիստոսի ողջ կյանքը չարչարանքի կյանք էր և նա ի վուր չէ, որ կրում է «տառապանաց այրի և հիվանդություններ ճաշակողի» անունը (Եսայի ԾԳ 3): Հերովդես թագավորը փնտրել էր նրան՝ սպանելու համար... Նապարեթում նրա մաքուր սիրտը տառապեց ի տես քաղաքի չարությունների, որի համար էլ մարդիկ ասացին. «Իսկ կարելի՜ է, որ Նապարեթից մի որևիցե լավ բան դուրս գա» (Հովհ. Ա 46): Նրա մեծ ծառայության օրերին, Պաղեստինի գյուղերում ու քաղաքներում, թվում էր, թե բոլոր մարդիկ հավաքվելու էին նրա շուրջը: Սակայն, ավա՜ղ, նրա հանդեպ եղած թշնամությունը, ընդհակառակն, գնալով աճեց, մինչև որ նրա թշնամիները Պոնտացի Պիղատոսի առջև դրանք սկսեցին աղաղակել. «Խաչի՜ր նրան, խաչի՜ր նրան»: Եվ համակ սեր եղող Քրիստոսին առաջնորդեցին դեպի Գողգոթա՝ խաչելու...

Ի՛նչն էր այն, որ Քրիստոսի զգացած ամենօրյա դառնությունը քաղցրացնում էր: Այդ դառն բաժակում նա տեսնում էր աշխարհում բոլոր մեղավորներին փրկելու միակ

ուղին: Եվ նա կաթիլ առ կաթիլ, ունյա առ ունյա խմում էր այդ «Փրկության բաժակից»: Սակայն ամենից դառնը Գողգոթայի կաթիլներն էին: Եվ Գողգոթայում ամենադառն ունյալ այն պահն էր, երբ Քրիստոս զգաց, որ Հորից մոռացված է, այն պահն էր, երբ նա բացական էր. «Աստված իմ, Աստված իմ, ինչո՞ւ թողեցիր ինձ»:

Մեր փրկության համար Քրիստոսին մընացել էր խմելու միայն մե՛կ դառն կաթիլ՝ մահը: Այդ կաթիլն էլ խմելով՝ նա բացական էր. «Ամեն բան կատարված է»: Կատարված է դժոխքից մեղավորի փրկությունը: Ամբողջացած է երկրի վրա Քրիստոսի կյանքի այս նպատակն էլ: Կատարված է նաև այս մեծ ծրագիրը: «Ամեն ինչ կատարված է», ասել է Քրիստոս մահանալիս. կատարված է փրկության գործը:

Բոլորիս էլ սպասում է մահվան մահիճը, և մեր առջևում դրված է «ինչպիսի՜ն է փնտրու մեր մահը» հարցը: Մեռնելիս արյոյոք կարողանալո՞ւ ենք զգալ. Քրիստոսի կողմից մեզ հանձնարարված գործը կատարվա՞ծ է: Իսկ ի՛նչ գործ է դա: Դա հենց այն գործն է, որ մեր Տերը՝ Հիսուս Քրիստոս, կատարել է իր երկրային կյանքի ընթացքում, այն է՝ Աստուծո փառաբանումը և մեղավորների փրկությունը: Այդ մեծ պաշտոնը մենք էլ կատարո՞ւմ ենք արյոյոք մեր երկրային կյանքի օրերում: Փառաբանո՞ւմ ենք արյոյոք մեր սիրելի Փրկիչ Հիսուս Քրիստոսին: Ծարավի՞ ենք Ավետարանի քարոզությամբ մարդկանց հոգիների փրկությանը:

Ինչո՞վ կարող ենք նպաստել մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսին՝ փառաբանության հարցում: Որքան էլ տարօրինակ թվա այս հարցը, սրանի՛ց են կախված մեր կյանքի վերջին ժամերը մեր մահվան մահճում: Եթե մենք Քրիստոսին փառաբանող կյանք ենք վարել, ապա մեր մահվան հովիտը կողողվի արևի պայծառ լույսով. կունենանք այն երջանիկ գիտակցությունը, թե մենք մեր երկրային կյանքն անցկացրել ենք վասն Քրիստոսի փառքի:

Քրիստոսի «ամեն ինչ կատարված է» խոսքը բոլոր մահվան մահիճները լուսավոր հովտի փոխարկելու ուժն ունի: Բանսկի ամեն մի մեղավորի, առավել ևս ներման արժանացածի համար այդ խոսքը Քրիստոսով մեզ համար կատարված փրկության մասին է վկայում:

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՅՈԹԵՐՈՐԴ ԽՈՍՔԸ
ԳՈՂԳՈԹԱՅՈՒՄ

«Հայր. ի ձեռս քո առանդեմ փողփ իմ»
(Ղուկ. ԻԳ 46): Գողգոթայում մեռնող Քրիս-

տոսի այս վերջին խոսքերը բոլոր հավատացյալների համար պարունակում են մի քանի թանկագին ճշմարտություններ: «Ապրելու արվեստ» արտահայտությունը հայտնի է ամենքին: Այն նշանակում է՝ ապրել այնպես, որ կյանքն ի վուր չանցնի: Եթե կարելի է խոսել «ապրելու արվեստի» մասին, ապա կարելի է և խոսել «մեռնելու արվեստի» մասին: Այսպիսով՝ հարկավոր է հմտանալ երկու, իրարից իսկապես ոչ հեռու բաների մեջ՝ ապրելու արվեստի և մեռնելու արվեստի:

Ի վերջո որտե՞ղ կարելի է սովորել ապրել և որտե՞ղ՝ մեռնել: Այս հարցին մեկ պատասխան ունենք միայն՝ առ ռոտ աստվածային ուսուցիչ Հիսուս՝ Քրիստոսի: Ավետարանը երկրի վրա նրա անցկացրած կյանքի օրինակ պատմությունն է: Ավետարանն է, որ մեկ պատմում է Քրիստոսի կյանքի վերջին ժամերի մասին և նույնիսկ մեկ դարձնում վկա նրա վերջին շնչի փչումին:

Ինչպե՞ս է մահացել մեր Փրկիչը Քրիստոս: Աղոթելի՛ս է մահացել նա: Նա ապրել է աղոթքով, մեռել է աղոթելիս: «Աղոթելի՛ս», այսինքն՝ Աստծուն կառչելով:

Մահվան մահիճը այն տեղն է, ուր, առանց բացառության, մարդկանց ձեռքերը սեղմված չեն լինում, և դրանցից արձակվում է այն, ինչ նրանք բռնել էին: Քրիստոսին հավատացողը, երբ մահճում կորցնում է երկրային բոլոր գանձերի փայլը, ավելի քան երբևէ սկսում է զգալ մերձավորությունն իր Փրկչի: Մահվան մահճում հավատավոր ձեռքերն ավելի ուժեղ են բռնում Քրիստոսին և այն թանկագին արյունը, որ նա թափել է Գողգոթայում: Ինչպես որ կան մարդիկ, որոնք իրենց ամբողջ կյանքի ընթացքում ապրած լինելով առանց Աստուծո՞ւ միայն մահվան մահճում են կառչում նրան, այնպես էլ կան քրիստոնյաներ, որոնք Քրիստոսին և նրա թանկագին արյունը, ինչպես հարկն է, սկսում են արժեզրեկ միայն մահվան մահճում: Իսկ քանի դեռ հեռու են մահից, նրանք շատ հանգիստ են իրենց լաոդիկյան հոգեվիճակից: Դե, ուրեմն, ապրենք աղոթքով, Քրիստոսի մեջ և Քրիստոսով, և այդ ժամանակ, բնականաբար, մեր կյանքն էլ կավարտենք աղոթքի մեջ:

Քրիստոս մեռնելիս աղոթել է Ս. Գրքի խոսքերով: Հիսուս Քրիստոսին հավատացողները պետք է սովորեն Ս. Գրքի լեզուն, որովհետև դա այն լեզուն է, որ ամենից ավելի մեզ կապում է Աստուծո հետ: Մեր կյանքում կան պահեր, երբ միայն Ս. Գրքի լեզվով կարելի է արտահայտել այն, ինչ լցնում է մեր հոգին: Քրիստոս մեռնելիս աղոթեց Սաղմոսի խոսքերով՝ «Քո ձեռքն եմ ավանդում իմ հոգին»:

Քրիստոս մեռնելիս աղոթեց իր հոգու համար: Գիտենք, որ թանկարժեք մարգարիտը խեցու մեջ է գտնվում: Մեր թանկագին հոգին էլ, այդպես, ամփոփված է մեր մարմնեղեն շապիկի մեջ: Մեզ համար դժվար է շնչի և հոգու տարբերությունը հասկանալը, սակայն այն, որ մեր «հոգին» անմահ է, երբեք չի մահանում, պարտավոր ենք գիտենալ: Թե՛ Հին և թե՛ Նոր Կտակարանները միախորհուրդ են հոգու անմահության ուսմունքի մեջ: Քրիստոսի վերջին խոսքը Գողգոթայում ցույց է տալիս մեր հոգու ամենահուսալի հանգրվանը, ուր ոչ մի երկրային փորձրիկ չի հասնի նրան: Մեր երկնավոր Հոր և Փրկիչ Հիսուս Քրիստոսի ձեռքերն են դրանք, հուսալի ձեռքեր: Թող այդ ձեռքերում օրեցօր հանգչի մեր հոգին...

Եղիա մարգարեն երկինք բարձրացավ հըրեղեն կառքով: Քրիստոս մուտք գործեց այնտեղ «աղոթքի թևերով»: «Հայր, քո ձեռքն եմ հանձնում իմ հոգին»: Մենք նույնպես ունենք աղոթքի այդ հրաշալի թևերը: Աղոթքի թևերով օրեցօր բարձրանում ենք դեպի լուսավոր բարձունքները և այնտեղ ձեռք ենք բերում նոր ուժ՝ քաղցրորեն և անբողջապես ծառայելու համար մեր Տիրոջը:

**Փոքր կրճատումներով ռուսերենից
թարգմանեց՝**

ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՀԱՔԱՐՅԱՆԸ

Թարգմանաբար ներկայացվող «Քրիստոսի յոթ խոսքերը Գողգոթայում» հոդվածը իր ընդգրկումով կամ ենթատեքստով Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցում գոյություն ունեցող «Յոթվերքի» տարբերակն է:

Երկու տարբերակների մասին կասկած լինել չի կարող: Սակայն դրանց բնաբանների նույնությունն ու հարավատությունը խոսում է այն մասին, որ երկուսի աղբյուրն էլ Ս. Գիրքն է:

Մեզանում Յոթվերքը հատկապես նրանով է հայտնի, որ Լենինականի Ս. Աստվածածին եկեղեցին իր երկրորդ անվանումով կամ օժումով այդպես էլ կոչվում է՝ Յոթվերք: 1852 թվականից այստեղ է գտնվում կամ պաշտվում «Յոթվերք Տիրամայր»-ը՝ հրաշակերտ մի սրբապատկեր, որը, ըստ ավանդության, Թովմաս առաքյալի նկարածն է: Մինչև Լենինական բերվելը, ինչպես հայտնի է, այն եղել է սեփականությունը կամ պաշտամունքի առարկան արևմտահայերի (Այս մասին տես «Էջմիածին», Ը, 1973, էջ 38—39):

Շիրակի թեմում գտնվող այս ոչ շատ մեծ սրբապատկերի կենտրոնում Ս. Աստվածածինն է՝ սրտին խրված յոթ սրերով՝ խորհրդանշելը Հիսուս Քրիստոսի՝ իր Որդու հետ Գողգոթա բարձրացած և այդքան թվով տառապանքներ կրած մոր:

Սիմեոն Ծերունին ժամանակին մարգարեացել էր և ասել Տիրամորը. «Իսկ քո հոգու միջով էլ սուր պիտի անցնի» (Ղուկ. Բ 35). Ա վերք: Գողգոթայում նա հիշում էր նաև հայր Հովսեփի հետ իրենց Եգիպտոս փախչելը. հրեշտակը հայտնել էր, որ Հիսուս մանուկը պիտի փրկվի կոտորածից (Մատթ. Բ 13). Բ վերք: Հիշում էր 12 տարեկան Հիսուսի կորչելը և իր մայրական սրտի ցավը (Ղուկ. Բ 42—47). Գ վերք: ...Եվ այժմ խաչի ճանապարհը իր որդու հետ (Մարկ. ԺԵ 16—49). Դ վերք: Նա ականատես է իր որդու խաչ բարձրանալուն (Մատթ. ԻԷ 35, Մարկ. ԺԵ 23—25, Ղուկ. ԻԳ 33, Հովհ. ԺԺ 25). Ե վերք: Նա վկան է Հիսուսի անշնչացած մարմնի խաչից իջեցվելուն. Զ վերք: Նա վկան է նաև նրա թաղվելուն և գերեզման դրվելուն (Մատթ. ԻԷ 59—61, Մարկ. ԺԵ 44—47), Ղուկ. ԻԳ 52—56). Է վերք:

Հիշենք, որ «Յոթվերք» թեման Արևմուտքին էլ է հայտնի: Այդ յոթ բնաբանների խորհուրդներով հուպվել են ինչպես եկեղեցական շրջանակները (Ս. Բեռնարդինոսը հեղինակ է յոթ-բնաբան աղոթքների և այլ գործերի), այնպես էլ մեծ արվեստագետներ, ինչպես, օրինակ, ականավոր կոմպոզիտոր Շառլ Գունոն (1818—1893): Այո՛, երևի քչերին է հայտնի, որ «Ֆաուստ» օպերայի հեղինակը այդ թեմայով գրել է օրատորիա, որը կոչվում է «Մահ և փրկություն»:

Հայր Ղուկաս Ինճիճյանի «Աղոթագրքի» մեջ ներառվածն էլ նույն այդ յոթ բնաբաններով եղածն է (Վենետիկ, Ս. Ղապար, 1932 թ.):

Ս. Յոթվերքը չի վրիպել անգամ մեր Հովնաթանյան նկարիչների ուշադրությունից: Նրանց ազգային ներշնչանքի մեջ հայտնի են ստեղծագործություններ, որոնցից մեկը Հայկական Սովետական Հանրագիտարանում ներկայացվածն է (№ 6, էջ 568, տե՛ս նաև «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», Երևան, 1981 թ., № 5, էջ 88—89), մյուսը՝ Շիրակի թեմի առաջնորդարանինը (Արձանագրությունը՝ «Ի վայելումն եօթն վիրաց պատկերս պարոն Ստեփանին թվ. ՌՄԼԵ»—1788.):

«Յոթնապատիկ խոցված Տիրամայրը» անծանոթ չի եղել նաև մեր բանաստեղծ Վահան Տերյանին: Նա անցյալի՝ 1915 թվականի մեր տառապյալ հայրենիքը նմանեցնելով նրան՝ գրում է.

«Ինչպե՛ս չըսիրեմ, երկի՛ր իմ կիպված,
Պարզված վերստին սրբին սուրաայր.
Ինչպե՛ս չըսիրե՛մ, հեղույթամբ լցված
Դու, յոթնապատի՛կ խոցված Տիրամայր...»:

(Ընդգծումը մերն է—Ն. Ե. Ը.)

Յոթվիրաց խորհրդի և գաղափարականի մեջ պարփակված է, ինչպես երևում է, ցավակիր Ս. Աստվածածինը և մեր Տերը Հիսուս Քրիստոս, նա, ով մեղքը չէր ճանաչել, բայց մեզ համար դարձավ մեղք, «որպեսզի նրանո՛վ Աստուծո արդարությունը լինենք» (Բ Կորնթ. Ե 21):

Ն. Ե. Ը.

